

на Майдані, а війна показала цю людину в повний зріст» [Сазонова 2016: 228], – розповідає в інтерв'ю «Главкому» В. Шкляр. Варто розуміти, що найчастіше здобувають визнання тексти, у яких воєнні реалії є лише соціальним тлом, а не основним предметом зображення. Це дає підстави читачеві активніше ототожнювати себе з героями. Бачимо ж, що Василь Шкляр успішно відходить від традиції, але від того його герої далекими не стають.

Отже, у своїй повісті автор розкриває цілий комплекс проблемно-тематичних аспектів, актуальних як для художньої літератури, так і для соціуму. Перспективність досліджень розглянутої проблеми зумовлена безперервною появою нових текстів, які породжені війною, що досі триває. При цьому необхідними залишаються дослідження творчості Василя Шклера, адже його доробок активно поповнюється різножанровими текстами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Башманівський В. Проблеми вибору в романі В. Шклера «Залишенець. Чорний Ворон». *Збірник матеріалів викладацько-студентських наукових семінарів*. Житомир. 2013. С. 5–8.
2. Сазонова О., Янкова Н. Від самознищення до само порятунку (екологія духу у творі В. Шклера «Чорне сонце»). *Науковий вісник Ужгородського університету*. Вип.2 (36). 2016. С. 227–231.
3. Сидоренко О. Сучасна мілітарна проза як літературний феномен. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія «Філологія». 2021. №48. С. 167–173.

ДЖЕРЕЛА

Шкляр В. Чорне Сонце: збірка. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 304 с.

Юлія Майданюк
Наук. керівник – к. філол. н. Зелененька І. А.

**ЯКІВ МЕХ – ТИПОВИЙ ПОЛІЩУК, ЗОБРАЖЕНИЙ
У РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА»**

Анотація: у статті проаналізовано образ Якова Меха – головного персонажа роману Володимира Лиса «Століття Якова» як типового поліщука, як духовно багатого українця, звичайного селянина, котрий протистойть війнам і бореться за свободу та право жити на своїй землі.

Ключові слова: роман, сага, родинна хроніка, образ-персонаж.

Abstract: *the article analyzes the image of Yakov Mekh - the main character of Volodymyr Lys's novel "The Century of Yakov" as a typical inhabitant of Polissia, as a spiritually rich Ukrainian, a simple peasant who opposes wars and fights for freedom and the right to live freely in his native land.*

Key words: *novel, saga, family chronicle, image-character*

Романна проза Володимира Лиса щедро досліджена, у сучасній літературознавчій науці здійснено проблемно-тематичний та сюжетно-подієвий, а також образно-персонажний і жанрово-стильовий аналіз романної родинної саги на історичному матеріалі «Століття Якова» Володимира Лиса, на що вказують студії про антитоталітарний дискурс Миколи Жулинського, Ярослава Поліщука, Оксани Забужко, Любові Голоти, Євгена Барана та ін. Але дослідники не глибоко характеризували індивідуальну та фольклорну основу творення колоритних образів на ґрунті історичних катаклізмів, акцентуючи увагу на особистій позиції письменника щодо того чи того персонажа, не надто заглиблюючись у етноментальність, а лише вказуючи на неї, не характеризуючи етнопсихотип, а лише цитуючи приклади стосовності природи персонажа етноментальних рис, вказуючи на їхню відсутність, не вдаючись до історично зумовленої природи характерів та поведінки поліщуків.

Саме це й визначає *тему та мету нашого дослідження* – дослідити етноментальну природу поліщуків на прикладі головного персонажа Якова Меха, а також описати свідомість і риси поліщуків. Роман Володимира Лиса «Століття Якова» можна вважати хрестоматією з психології поліщуків. Творче оперування письменника діалектною та фольклорною спадщиною полісян, уміння інтерпретувати особисті думки персонажа покрізь призму народних уявлень, на помежів'ї мудрості та досвіду предків дали нагоду Володимирові Лису осмислити й переосмислити той сенс людського буття, який вбачали поліщуки на зламі XIX – XX ст., упродовж усього

буремного ХХ століття [Зелененька 2021: 429]. Письменник, виписуючи головного персонажа, зображає його в намаганнях зберегти історичну пам'ять предків, не дати знищити своє родове дерево, його коріння, крону та гілля, хоч це й символічно.

Тому не випадково роман «Століття Якова» відзначений премією «Коронація слова» (2010 р.), того ж року увійшов у короткий список «Книга року ВВС». Оксана Забужко не безпідставно вважає роман одним із найвизначніших у сучасній українській літературі, явищем світовим. У передмові до видання дослідниця наголосила: «... тепер, після «Століття Якова», склад «першого ешелону» сучасної української літератури доведеться переглянути – адже твори такого епічного масштабу й густини нечасто пишуться не тільки в Україні...» [Забужко 2010: 6]. В основі роману Володимира Лиса – розповідь, роздуми і спогади про життя поліщуків на прикладі Якова Меха, селянина, котрий став свідком боротьби українців за свободу в периметрі ХХ ст., учасником подій, котрі відбуваються та в дивний, фатальний спосіб перегукують чи поєднуються з минулим, маючи причинно-наслідкові зв'язки. У цій мозаїчності зображено дитинство Якова Меха та його юність, невистояне кохання та жовнірську службу (хлопець був «жолнежем» у Війську Польському), знайомство з польською панною Зоф'єю та шлюбне життя з нею, господарювання в рідному селі, перерване трагедіями війн.

На переконання доктора філологічних наук Ярослава Поліщука, головний персонаж роману «Століття Якова» Яків Мех – парадоксальний, котрий перетворюється зі звичайного в незвичайного під пресингом подій, він кидає виклик дійсності, історії, ворогам України, всіх, хто намагається знищити його життя та свободу, його родину та мрії: «...змушений боротися супроти історії. І це засадничий парадокс роману, адже Яків не належить до людей героїчного чину і більшою мірою уособлює типовість, ніж особливість...» (В. Лис, с.88). Із перших сторінок роману Яків Мех описаний на лоні розкішної природи Полісся, із властивою їй містичністю, із лісовою таїною, із небезпечністю боліт. Саме в предковичний ліс утікає Яків Мех, викрадаючи, як уважав, не наречену Тимоша Вергуна, а свою кохану Уляну, із якою мав дошлюбні стосунки. У рідному поліському лісі Яків Мех шукає хоча б тимчасовий прихисток, сповідаючись там, розмірковуючи й урівноважуючи себе для подальшої боротьби, виходячи з криз після того, як змушений був убивати. Він перебуває в перманентному діалозі з Богом і просить прощення: «Яків стояв і

тримався за дерево. Боявся відпустити стовбура. Не того, що впасти боявся...» (В. Лис, с.90). Яків боїться втратити через гріх зв'язок із лісом: «Я втратив цей-бо ліс...» (В. Лис, с.90). А тому щиро молиться: «Прости мене, Господи. Я погубив одну несправедливу душу, аби й порятував одну...» (В. Лис, с.90). Автор тут-таки вказує на міфологічні уявлення Якова, що не заважають йому бути християнином, - на віру в сили природи: «Прости й ти мене, лісе...» [7, 90]. Дуалізм світогляду поліщука Якова Меха часто зображуваний, переплетення християнського і дохристиянського тільки колоритизують постать.

Цвіркун – прізвисько Якова Меха, промовисте найменування, що тяглося за чоловіками роду Меха, певно, від прадіда, тут і любов до природи, і голосистість попри все: «...чогось Цвіркунами їх прозивали. Мати казала, співучий рід був, хоч і бідний...» (В. Лис, с.36). Родову легенду щодо прізвиська пояснено ще й так: «Покійний батько казав, що його прабабусю, яка рота не закривала, і балачки нестримні вела, і в хорі церковному співала Цвіркунихою прозвали. Так і повелось...» (В. Лис, с.176). Яків Мех постає перед читачем співочою, тонкою натурою, він залишається таким до глибокої старості, витримавши тиск століття: «... подумав Яків, що найбільше йому навіть не до століття свого дожити хочеться... дожити до весни, до теї пори, коли прокинеться, знову озветься цвіркун, який живе у його самотній хаті...» (В. Лис, с.235). Те, що поліщуки як одна з етнокультурно-багатючих етнічних груп українців – вельми співочі, відомий факт, однак Володимир Лис конструює свого персонажа так, наче він надивлений у Михайла Коцюбинського та в Лесі Українки, схожий за любов'ю до музики на гуцула Іванка Палійчука з повісті «Тіні забутих предків» та до Лукаша з драми-феєрії «Лісова пісня», однак згадані персонажі не перебували в горнилі національно-визвольної боротьби, а Яків Мех змушений був захищати власну ідентичність і право українців на духовно багате життя, а не існування. Тому цвіркунство стає символом хисткого, підпільного опору. Тому персонаж змальований як допитливий, емоційний юнак, котрий фантазуючи прислухався крізь тисячоліття до звуків природи й до голосу предків, до того, як інтуїція реагує на звучання – що є таїнством, а що небезпекою; так пояснено небувалу гостроту слуху Якова Меха як поліщука, із уперто стихійним пошуком індивідуального, «свого голосу».

У I частині роману «Приблуда. Весілля» розповідається про життя та про кохання Якова Меха. Почуття до дівчини Уляни

трансформують юнака, біль змінює його індивідуальність, штовхає до несподіваних прийнять рішень, до гострих реакцій на соціальну нерішучість Уляни, для якої незрозумілим тривалий час залишається право на щастя, адже в її родині панують патріархальні традиції, а воля жінки знівельована (В. Лис, с.29). Яків Мех погоджується, ведений пристрастю, на дошлюбний зв'язок із Уляною, ігноруючи усталені традиції, християнські мораль та етику, за якими це гріх. Вбачаємо тут подібність із ренесансною драмою «Ромео і Джульєтта» Вільяма Шекспіра та з імпресіоністичною повістю-притчею «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського, персонажі Володимира Лиса – у віці ранньої юності: «... вони невмілі коханці – їй щойно виповниться шістнадцять, якраз після Трійці через два тижні, а йому на масницю вісімнадцятий тільки за ріжок завернув. В обох уперше...» (В. Лис, с.27).

Яків Мех ігнорує норми звичаєвого права початку ХХ ст. в Україні, викрадаючи кохану Уляну, так би мовити, із-під вінця: «Весілля спинилося. Заціпеніли люди й стихла музика. Такого ще в їхньому селі не було. Порушити весілля, яке йде до церкви, до вінчання...» (В. Лис, с.39). Обряд умикання молодої (викрадення дівчини) відомий у поліщуків, але мав би відбуватися інакше, за попередньою згодою дівчини, а читач спостерігає те, як юний Яків Мех силоміць завойовує дівчину, застосовуючи зброю, погрожуючи та шантажуючи: «Яків звів рушницю й вистрелив поверх людських голів. Весільний натовп ойкнув і сахнувся... – Йди до мене, Улянко! Чуєш? Бо зара проллється кров. І Улянка пішла...» (В. Лис, с.41). Далі він змінюється, образи інших жінок, із якими зводить Якова доля, змінюють його, це Неоніла, Зося, Гандзя; змінені його досвід, відчуття, розуміння жіночої природи, емоції стають зрілими, як і вибір жінки для сім'ї, для народження та для виховання дітей.

Несподіванки у змалюванні вдачі та поведінки, поетичність і працьовитість натури, сміливість і чуттєвість, вірування й багатючі уявлення творять оригінальний образ українця-поліщука. Володимир Лис тонко відтворив індивідуальне на звичаєвому ґрунті й на історичному полотні, обумовивши все тонко-психологічно, що й спонукає до наукових пошуків. навколо таїни етноментальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербич В. Роман-пісня Володимира Лиса: зцілення світлим болем непроминальної любові. *Українська літературна газета*. 2014. №4. С. 4.

2. Давидюк В. Етносоціальний портрет поліщука: художня та наукова парадигми. *Концепції і реценції*. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2007. С. 202–214.
3. Зелененька І. А., Нечипоренко В. В. Образотворчий потенціал порівнянь у романі В. Лиса «Століття Якова». *Results of modern scientific research and development. Research and development. Proceedings of I International Scientific and Practical Conference Madrid, Spain*. 2021. С.429-435.
4. Лис В. Століття Якова. Передм. О. Забужко. Направду добра книжка. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. 240 с. С. 5–6.
5. Поліщук Я. Ревізії пам'яті: літературна критика. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2011. С. 87–96.

Мирослава Мартинюк
Наук. керівник – к. філол. н., доц. Крупка В. П

ОБРАЗ ДІДА В ПОЕЗІЇ ШІСТДЕСЯТНИКІВ

Анотація. У статті досліджено художню своєрідність образу діда-трудівника в поезії шістдесятників і зацентовано на реалізації цього образу в аспекті традиційної національно-філософської поезиетики як у світоглядному, так і мистецькому світовираженні.

Ключові слова: шістдесятники, традиція, ліричний герой, образ діда, людинолюбство.

Annotation. The article examines the artistic originality of the image of the grandfather-worker in the poetry of the Sixties and focuses on the realization of this image in the aspect of traditional national and philosophical poetics in both worldview and artistic expression.

Keywords: the Sixtiers, tradition, lyrical hero, the image of a grandfather, humanity.

Шістдесятники є справжніми майстрами у відображенні людських настроїв і переживань, оскільки в основі їхніх світоглядних засад людинолюбство займає чільне місце. У своїй творчості вони осмислюють буття народу і людини, глибоко розкриваючи її внутрішній світ, думки і прагнення своїх предків і сучасників. Тому в